

lisch — d.w.z. voor hem verwerpelijk — is, dan heeft hij trouwens zich het door dit ééne zinnetje alweer moeilijker gemaakt, zich te verdedigen tegen het verwijt van rationalisme. Men denke er maar eens over na; ik heb nu geen ruimte meer. Wat blijft er zóó toch over van het „grootte oogenblik der openbaring“; wie zien ze; hoe komt men tot het zien van de „via media“? Altemaal vragen, die opkomen, en den strijd beteekenis geven.

Maar de fout van prof. H. zit hier (precies als bij de christelijke gereformeerden en andere neo-calvinisten-fantasten), dat hij onze uit Calvijn gegrepen gedachten beoordeelt in het valsche licht van ons ten onrechte toegedichte consequenties.

Slag op slag blijkt dat ik wees reeds op den Heer v. R.<sup>10)</sup> Maar ook prof. Haitjema is slachtoffer van deze door misverstand gevoede dogmen-historische voorbarigheids-epidemie. Hij laat mij nota bene zeggen, „dat de rede van den geestelijken mensch krachtens haar wedergeboren zijn, het irrationeel karakter der geloofswaarheid successievelijk te boven komt“. Misverstand! Er is volgens mij geen irrationeel karakter der geloofswaarheid. Dit heb ik gezegd: ik, mensch, kom langzamerhand, en ten deele, mijn eigen tegenstrijdige redeneringen (gevolg, niet van Gods „uitzending“, maar van mijn gebrekkige „ontvangst“) te boven, wanneer, en in zoverre, Gods genade in mij werkt. Voorts zegt prof. H., dat ik mij heb verzet tegen zijn bewering, dat Calvijn steunen zou de paradoxale structuur van het theologisch denken. Misverstand! Want theologisch denken is het tweede. Gods openbaring is het eerste. En daarover sprak prof. H. eerst en bestreed ik hem; dat kwam zoo van Karl Barth. Daarna heet het, dat wij, neo-calvinisten, altijd zoo „doorredeneeren van uit een individueel-psychische paligenesie, die potentieel den geheelen mensch omzet en anders doet worden“. Prof. H. had maar liever dr Kuypers Encyclopaedie — die ik op dit punt zelf ten deele eens weersproken heb — moeten laten rusten. Ik heb hem toch zeker duidelijk genoeg gezegd, dat ik niet (ethisch) redeneer „vanuit“ de paligenesie, maar uit de doorgaande en overwinnende actie van den Heiligen Geest! Ook in het plaats maken voor den materiëlen inhoud van het Woord in den mensch?

Het wemelt hier van misverstanden. Bij mees-

ten en leerling. En zij zijn zóó haastig in dit toch anders uiterst actueele, DEELS kentheoretisch, vraagstuk, dat beiden zelfs den Heiligen Geest subject der geloofskennis noemen, in plaats van auteur. Zoodra men echter den „loquens Deus“ (den sprekenden God) maar identificeert met den „werkenden God“ (auteur), den scheppenden, herscheppenden God (Calvijn, inzake het Woord) is men op weg, om te begrijpen, dat niet uit den wedergeboren mensch, doch uit God geredeneerd wordt, uit God, die wederbaart en vernieuwt en in den dood verlost van de antinomie, die onze nooit geheel gebroken zonde niet kwijt kon, vóór het „grootte oogenblik“ van den dood.

In de wedergeboorte sprak God tot mij; in den dood — de doorbraak der verlossing — zal ik Hem nu eens eindelijk alleen laten spreken. „Vader, in Uwe handen beveel ik (kleine letter) mijn geest“. En door deze ethische crisis heen kom ik dan eindelijk tot den ongebroken dialoog — met God. „Hij zal roepen en ik zal antwoorden. Hij zal tot het werk Zijner handen begeerig zijn.“ (Job 14.)

\*\*\*

Wil ik dus veel verontschuldigen — omdat ik geloof, dat prof. H., die het voorrecht miste van al onze studenten, nog niet genoegzaam tijd gehad heeft voor het verstaan van Calvijn — toch moet mij van het hart, dat ik in dit debatteeren van prof. H. iets bespeur van — 'tis zijn eigen term — de „saecularisatie van ons christendom“. Waarom moet prof. H. stokstijf volhouden wat niet te houden bleek? Waarom — indien hij langzamerhand retireert — dan tegelijk enkele netjes in het eerste gelid staande al te magere vinnigheidjes tegen opponenten? Waarom klagen, dat ik hem niet begrijpen wil in zijn verandering, terwijl ik juist betoogd heb: het valt moeilijk, aan te nemen, dat prof. H. niet veranderd is? (Ja en Neen, blz. 302). Thans is de hoogleeraar al weer in een andere stelling gekomen; hij trekt zich al verder terug van zijn eerste Karl-Barth-aanvaarding. Dit voor wie kritisch leest, te hebben laten blijken, is dan ook vrijwel de eenige waarde van het hier beantwoorde artikel van prof. H. en den Heer van R.

Maar als prof. H. van een verkeerd standpunt terugkomt, laat hem dan geen ongedekte onvriendelijkheden zeggen tegen wie hem daartoe opwek-

ten. Tenslotte heeft de geref. pers meer werk gemaakt van zijn ideeën, dan anderen, b.v. — laat ons zeggen — de medewerkers van „Nieuwe Theologische Studiën“. Is het zoo niet? Juist „De Reformatie“ heeft aan prof. Haitjema opzettelijke aandacht gewijd. Dank is niet noodig; maar kleineering van het „Asser neo-calvinisme“ en misduiding van wat ik schreef, ook niet.

Waarom ik nu zoo koppig vasthoud en telkens weer naar het begin van prof. H.'s optreden terug wil? Omdat hij van zijn vroegere stellingen gezegd heeft: Calvijn spreekt desgelijks, en dit niet herroepen heeft. Zulk een „bedenklijke interpretatie“ van Calvijn acht ik een gevaar. Laat niemand zeggen: de kwesties hebben geen beteekenis; of: iedereen voelt toch zeker zóó wel, dat Barth mis is? Ik las onlangs zoo iets. Voelt iedereen dat zóó maar? Ik wilde, dat het waar was. Maar ik zie twee dingen: a. dat een ernstig man als prof. Haitjema het niet eens ziet, en dat straks dus leerlingen van hem precies op de manier van sommige anderen ons volk zullen toeroepen den naam van Calvijn, zonder dien te kennen, en dan natuurlijk weer ten koste van den goeden naam der „Kuypermen-schen“ (zag iedereen, ook in de politieke sfeer, dit verband der dingen maar!); en b. dat publieke verdedigers van Barths ideeën leiding geven tegenwoordig in een — Calvinistenbond. Dit noemt men dan samenwerking...

Of de dingen ook beteekenis hebben! Elke begripsverwarring heeft beteekenis. Alleen maar, pas onze kinderen zullen het zien. En daarom knikkebollen sommigen ook zoo gemoedelijk. Wel te rusten; maar dan op tijd.

K. S.

<sup>10)</sup> Trouwens, ieder die latijn kent, weet zóó wel, dat aan een met „ergo“ ingeleiden volzin iets anders moet voorafgaan. Geen enkel verstandig mensch krijgt den indruk, dat hier iets weggelaten is, om te knoeien.

<sup>11)</sup> Bl. 256, e.a.p., ook citaat 27 op bl. 274/5.

<sup>12)</sup> Ik heb hier het oog op wat de heer v. R. op bl. 111 citeert uit Calvijn. Hij heeft voor het gemak verzuimd, te zeggen, dat het eigenlijke probleem, dat Calvijn „oplossen“ wil, niets anders is dan dit: hoe men, leidend op eigen ervaring van zwakte, toch zeggen kan, — en volhouden moet — dat de geestelijke mensch zóóveel licht (door Gods genade) ontvangen heeft, dat hij in staat is, alle dingen te onderscheiden.

De heer v. R. klampt zich op vast aan een onderdeel van de argumentatie, waardoor Calvijn dit schijn-

## POPULAIR-WETEN - SCHAPPELUKE SCHEITSEN

La Barrière.

III.

David bleef alleen. Hij gevoelde zich zooals een overwonnenen zich moet voelen. Jong, schoon, sterk, verrijkt met de liefde van vrouwen, mannelijk, was het hem nochtans of de wereld van alle waarde ontledigd was en had hij aan zijn dor gehemelte den aschdamaak der zinloze dingen uit den Prediker.

— Help mij, God! zeide hij hardop. En in de groote stilte, die werd uit de ommanteling der sneeuw, hoorde hij een dofse bon.

Dat was als een antwoord en als een bevel. Hij ging om de deur te openen, die toegang gaf tot de Kerk; en hij raadde, dat daar iemand ging. En toen hij, met kloppend hart, de lamp was gaan halen, ontwaarde hij achter in het leeg kerkruim Esther Estienne, die juist binnen was gekomen en door het middenpad stapte.

Hij bleef daar als versteend staan, met zijn lamp in de hand, sprakeloos.

Toen zei de jonge dochter: — U hebt toch gezegd tegen ons, dat we komen moeten om de kooren te repeteeren bij het orgel, niet waar, dominé?

Hij had moeite om tot zich zeiven te komen. — Ja, zeker, ja, ja, zei hij. Ik, ik was bezig, en ik dacht er niet meer aan... Naar het.

Het meisje scheen alles te begrijpen.

— Ja, zei ze, dominé d'Amboise. Dien heb ik ontmoet. En, krijgen we de Boschkerk?

Zij was vlak bij hem komen staan. Op haar wintermantel, waarvan de crinoline de panden uit deed wijken, smolten sneeuwvlokken weg en ze droeg een klein handmofje, waaruit een rol muziek stak. Zij leek effen, af, korrekt, vol moed en goeden wil. Hij voelde dat alles. Zooals altijd, en evenals altijd schoof het gelaat van Judith tusschen hem en het grafte-looze gezichtje, dat naar hem opgeheven was.

Toen verjoeg hij toornig dat opgerezen beeld en hij haastte zich te spreken:

— Neen, zei hij. Wij hebben doodeenvoudig nul op 't rekst.

Zij herhaalde: — Doodeenvoudig? Zonder vermelding van redenen?

— Neen zeker niet! zei hij, redenen genoeg. We hebben zelfs gediscussieerd.

Hij boog het hoofd. En inééns, merkend dat hij rekenschap aflegde aan dat meisje, voelde hij zich eventjes geprikkeld. En hij zei zijn gedachte uit:

— Kortom, het komt neer op een weigering en een heel krasse, verzekert ik je.

Zij scheen verslagen.

— Dat had ik nooit van dominé d'Amboise gedacht, zei ze. Wat gaan wij nu doen?

Dat WJ klonk wonderlijk in de ooren van den jongen man. Hij richtte zich weer op.

— Ik zal er eens over nadenken. Ik zal wel zien, zei hij kortaf. Zij scheen de terechtwijzing niet te gevoelen, en met ingehouden-bevende stem:

— Toch moeten we doorzetten.

— Maar hij? zei hij ondanks zichzelf, wij kunnen niets doen zonder de machtiging van den voorzitter van den Kerkeraad. En nu men ons de Boschkerk weigert, hebben we geen plaats van samenkomst. 'Tis eenvoudig, zooals u ziet!

— Daar moeten we het buiten stellen. Pinksteren valt laat, geloof ik, van 't jaar. Laten wij belijdenis en avondmaal vieren in de open lucht.

Zij sprak vurig en hare oogen blonken van donkeren gloed.

— Buiten, zei hij met ergernis, buiten?

— Waarom niet? 't Zal zoo iets als een hagepreek zijn!

Zij keken elkaar een oogenblik zwijgend aan en het was, alsof de ziel van dat vreemde meisje sprak tot die van den jongen predikant en dat hij haar zieletaal verstond. Niets werd er meer gezegd. Gestap weerklonk achterin de kerk en weldra waren zij omringd met de goedwillige zangers, die David had samengeroepen. Daar waren het vierstal van Criticoche, de jongste Bultel, juffrouw Bouleux, de jongen en 't meisje van Lenfant, met verscheidene anderen, en allen klommen ze naar de gaanderij, voorgelicht door de lamp die Obadja in de hand hield.

De kerk was somber en vochtig, maar niemand voelde kou. Serafientje en de kleine Naomi spraken en lachten met juffrouw Bouleux. Obadja trachtte alsmaar relaties met Esther Estienne aan te knopen. Op al die jonge wezens, die vervuld waren van de liefde of wier harten er voor stonden open te gaan, was voelbaar een siddering van leven en van hoop, welke hen onvoelbaar maakte voor al het overige.

Esther ging voor het harmonium zitten, bijgevoeld door twee kaarsen, die een somberen lichtcirkel maakten in de omhullende duisternis.

Nadat zij de Kerstliederen hadden ingestudeerd, zei ze:

— Ik heb Cantique de Noël van Adam meegebracht, dominé. Uw moeder zei me, dat u het kende. David scheen besluiteloos.

— Ja, maar, hoe, en wanneer zal ik het zingen?

— Och, hier maar, voor ons, dominé. Ze begon met de begeleiding. Hij hield haar tegen.

— Ik zal midden op de gaanderij moeten gaan staan voor het geluid.

Iemand riep van ginds. 't Was de oude heer Criticoche, die deel uitmaakte van een groepje, dat in 't donker niet te onderscheiden was:

— Ga aan den kant staan, dominé. Dat zal beter zijn voor de woorden!

— Niet noodig, zei David, zoo koel als hij maar kon: ieder woord zal gehoord worden.

Esther begon, en toen steeg de stem op, vreemd, bijna bovennatuurlijk uit die leeg kerkruimte, in donker gedompeld, vol van de dansende schemerschimmen der kaarsen:

Minuit! Chrétien! C'est l'heure solennelle,  
Où l'homme-Dieu descendit jusqu'à nous.

Het was de stem eens archangels, die aanzwol en inkromp, met den puren jubel van een gouden trompet en, bij oogenblikken, met de donkere weekheid van een altivoel. Toen hij toekwam aan de slotwoorden:

Peuple, à genoux! Attends ta délivrance!  
was het zoo iets groots, dat er een rilling ging over de samengekomenen, wier aantal vermeerdert was met bureu, met voorbijgangers, die aangetrokken werden door de muziek en het licht.

Toen hij zweeg, Esther tegenhoudend met een gehaar, riep iemand:

— Nog eens!

Toen zong hij de tweede strofe. Bij de laatste kwam hij tot zulk een klankenmacht, dat de kerkramen trilden. Het verhevene streek over de kleine kudde, die meegevoerd werd op den wijden wieslag van deze bovenmenselijke stem.

David bleef daar staan, sidderend, hijgend, zelf-vergeten, als alle zangers, nadat die geheimzinnige macht van den gemoduleerden klank aan de lippen is ontsnapt en hen heeft gebroken.

Hij vond nog slechts woorden om Esther te bedanken en daalde haastig van de gaanderij af, alsof hij behoefte had om weer alleen te zijn.

Beneden wachtte zijn moeder hem. Zij nam zijn arm.

— 't Was heerlijk, zei ze eenvoudig. En aan haar stem hoorde hij, dat ze onder 't luisteren gehuild had.

Hij trok haar ongeduldig mee. Hij wilde dien avond zich niet verlaten te midden in 't rumoer van alle overdachte of niet-overdachte complimentjes.

Buiten keek hij den weg op, alsof hij iemand of iets zag. En voor zich uit, reeds dicht bij de kromming van den weg zag hij een vrouw heen-gaan, groot en van fieren gang, zooals er maar eene was in Raymesnil.

Judith, ja Judith, daar gekomen tegen alle waarschijnlijkheid in, Judith, aangetrokken door hem en nu meeuvoerd met zich dien zang van wanhoop, smart en liefde, dien hij gemeend had tot God op te zenden.

A.

Dr J. W. M.